

ВПЛИВ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ОБЛІКУ І АУДИТУ НА ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Розглянуто сучасні зміни у бухгалтерській професії та проаналізовано проблеми підготовки фахівців з обліку і аудиту. Зазначено про шляхи підвищення якості освіти фахівців з обліку і аудиту відповідно до Міжнародних стандартів освіти для професійних бухгалтерів. Обґрунтовано вплив якості підготовки фахівців з обліку і аудиту на функціонування системи економічної безпеки підприємства. Доведено, що компетентнісні характеристики фахівців із обліку та аудиту виступають фактором мінімізації ступеня впливу професійного ризику на стан економічної безпеки підприємства.

Ключові слова: фахівці з обліку і аудиту, економічна безпека, облік, Міжнародні стандарти освіти для професійних бухгалтерів, обліково-аналітичне забезпечення.

Постановка проблеми. Управління сучасним підприємством нерозривно пов'язано з реалізацією його економічної безпеки. Відповідальність за належний рівень економічної безпеки підприємства покладається не лише на фахівців із безпеки, але й на спеціалістів облікової служби, оскільки бухгалтерська інформація містить суттєві ризики діяльності підприємства.

Функціонування системи управління підприємством та його системи економічної безпеки неможливе без достовірної, оперативної, релевантної інформації та її аналітичного опрацювання. Узагальнення інформації, її інтерпретація та надання залежать від досвіду бухгалтера, його вміння зосереджувати увагу керівництва на певних аспектах з метою прийняття оптимального управлінського рішення. Висока поінформованість керівників і менеджерів про бізнес-процеси та загрози їх реалізації допомагає мінімізувати ризики та забезпечувати конкурентні переваги.

Суттєвою відмінністю бухгалтерської професії є те, що бухгалтеру часто доводиться працювати на межі інтересів: власника, адміністратора, держави. Це спричиняє неабиякий конфлікт і змушує бухгалтера приймати рішення іноді за межами чинного законодавства.

За таких умов вимоги до професійних характеристик фахівців з обліку і аудиту значно зростають.

Стан дослідження. Облікова та аналітична інформація повинна забезпечувати досягнення обраних цілей і завдань на різних рівнях управління економічною безпекою суб'єктів господарювання. Сформувані та реалізувати систему обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки можуть лише висококваліфіковані фахівці з обліку і аудиту.

Проблемні аспекти підготовки фахівців з обліку і аудиту досліджувалися у працях І. А. Белоусової [5], Л. В. Гнилицької [6], В. М. Жука [8; 9], Т. В. Давидюк [7], С. Я. Зубілевич [10], Т. В. Момот [11], А. О. Саюн [12], Л. В. Чижевської [13] та ін.

Аналіз праць дослідників цього напрямку вказує на низку проблем, а саме: на практиці бухгалтер продовжує залишатися не стільки аналітиком-управлінцем, а рахівником, який завантажений поточною роботою з ведення обліку, стурбований формуванням і своєчасним поданням фінансової, статистичної і податкової звітності.

Реалії сьогодення диктують нові вимоги щодо підготовки фахівців з обліку і аудиту: вони повинні бути обізнані з дією сукупності внутрішніх і зовнішніх загроз, що впливають на дотримання економічної безпеки підприємства [7].

Сучасне наповнення освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів напрямку підготовки (спеціальності) «Облік і аудит» не дозволяє фахівцям з обліку і аудиту бути обізнаними в питаннях економічної безпеки підприємства. Наявні проблеми підготовки фахівців з обліку і аудиту призводять до невідповідності бухгалтерських кадрів сучасним вимогам. Тому головним пріоритетом вітчизняної освіти має стати забезпечення високої якості освіти фахівців з обліку і аудиту відповідно до Міжнародних стандартів освіти для професійних бухгалтерів. Розвиток професії бухгалтера повинен здійснюватися шляхом підвищення інтелектуального і освітнього рівнів, що відповідають Міжнародним стандартам бухгалтерської освіти.

Дискусійність та актуальність цього напрямку дослідження й обумовили цільову спрямованість нашої статті.

Метою статті є дослідження сучасних вимог щодо підготовки фахівців з обліку і аудиту та надання практичних рекомендацій, що спрямовані на обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Виклад основних положень. Необхідність підвищення якості професійної освіти бухгалтерів зумовлена п. 18 Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні [3].

Із 1 січня 2005 року набрали чинності Міжнародні стандарти освіти для професійних бухгалтерів: МСО 1 «Вступні вимоги програми професійної бухгалтерської освіти», МСО 2 «Зміст програми професійної бухгалтерської освіти», МСО 3 «Професійні навички», МСО 4 «Професійні цінності, етика і відносини», МСО 5 «Вимоги щодо практичного досвіду», МСО 6 «Оцінка професійних здібностей та компетентності», МСО 7 «Постійний професійний розвиток», МСО 8 «Вимоги щодо компетентності для професіоналів з аудиту». Застосування МСО дає можливість забезпечити вимоги до функцій професійних бухгалтерів [12].

Кваліфікаційний рівень фахівця з обліку оцінюють через дотримання ним таких фундаментальних принципів, як порядність, об'єктивність, професійна компетентність, конфіденційність, відповідність правилам професійної поведінки.

Конкурентоспроможність випускників з обліку та аудиту в умовах євроінтеграції забезпечується не лише їхніми професійними якостями, а й моральними та етичними цінностями, які уособлює професійна етика. Професійна етика передбачає необхідність урахування етичних, моральних принципів під час виконання професійної діяльності.

Крім того, бухгалтерський облік у руках несумлінних працівників може бути засобом шахрайства та фальсифікацій, тому важливу роль у цій професії виконує етика.

Етичні вимоги до професії бухгалтера стали також важливою складовою підвищення престижу професії бухгалтера.

Професійна етика в обліку – поняття багатомірне. Воно охоплює моральні основи професії, професійну підготовку та етичне виховання кадрів, облікові традиції, зв'язок часу та поколінь облікових працівників, їх міжнародні контракти, стосунки бухгалтерів із трудовим колективом, власниками і керівництвом підприємства, відносини з банками, фінансовими та податковими органами, аудиторськими і контрольними службами, право на інформацію та дотримання принципів комерційної таємниці тощо.

МСО професійних бухгалтерів Міжнародної федерації бухгалтерів (International Education Standarts) надають вихованню етичних якостей та особливих професійних компетенцій бухгалтерів і аудиторів особливого дидактичного змісту і значення.

МСО професійних бухгалтерів містять прямі вказівки щодо обов'язковості врахування етичної складової у процесі фахової підготовки. Зокрема, у МСО 2 поряд із загальноприйнятими дисциплінами: фінансовий облік і звітність, управлінський облік і контроль,

оподаткування, ділове і комерційне право, аудит, інформаційні технології, економіка, менеджмент, маркетинг, міжнародний бізнес, чітко визначено такі дисципліни, як ділова етика та професійні цінності і етика. Це означає, що під час вивчення нормативних і вибіркового навчальних дисциплін з метою розвитку особистих якостей та професійних компетенцій майбутніх бухгалтерів і аудиторів, включення до розгляду тем, пов'язаних із вивченням професійної етики, є імперативною вимогою Міжнародних стандартів освіти професійних бухгалтерів [10].

Дотримання професійної етики є невід'ємною рисою професійного бухгалтера. МСО 4 «Професійні цінності, етика і відносини» визначає результати навчання, які повинен продемонструвати претендент на присвоєння кваліфікації фахівця з обліку і аудиту. У стандарті зазначається, що професійна етика важлива як на етапі початкового професійного розвитку, так і впродовж безперервного навчання. Початковий професійний розвиток передбачає оволодіння фундаментальними етичними принципами: цілісністю, об'єктивністю, професійною компетентністю і ретельністю, конфіденційністю, професійною поведінкою.

З цією метою професор С. Я. Зубілевич вирізняє три сфери компетентності: професійний скептицизм і професійне судження, етичні принципи та дію в суспільних інтересах, в яких ідентифіковані результати навчання [10].

Під професійним скептицизмом у МСО 4 розуміють передбачення умов, що можуть указувати на можливе спотворення внаслідок помилки або шахрайства, і критичну оцінку доказів, а під професійним судженням – застосування відповідної підготовки, знань і досвіду, в контексті здійснення аудиту, бухгалтерського обліку та етичних норм, в прийнятті обґрунтованих рішень про напрями діяльності в обставинах виконання завдання з аудиту, що проводиться відповідно до міжнародних стандартів.

Слід зазначити, що етика, професійні цінності та поведінка можуть спершу вивчатися як окрема навчальна дисципліна, однак згодом етичні питання слід розглядати під час вивчення інших навчальних дисциплін.

Особливу увагу викладачі повинні звертати на прикладне застосування фундаментальних принципів етики: чесності та об'єктивності, професійної компетентності й належної ретельності, конфіденційності, професійної поведінки та дотримання технічних стандартів, роз'яснення їх суті та особливостей прийняття рішень бухгалтерами і аудиторами, заснованих на етичній системі цінностей.

Формування системи знань етичних норм і правил у майбутніх фахівців з обліку і аудиту потребує також ознайомлення з типовими загрозами професійній етиці (тиску, особистісних стосунків) і вмінь уживати застережних заходів щодо їх усунення.

У практиці викладання облікових дисциплін можна застосовувати метод кейсів «case-study», що ґрунтується на широкому історичному матеріалі та публіцистичних відомостях щодо скандалів, пов'язаних із недотриманням фундаментальних принципів аудиторської етики найбільшими аудиторськими компаніями світу.

Врахування етичної складової у процесі викладання облікових дисциплін допоможе сформувати у студентів цілісну систему ціннісних орієнтирів, моральних якостей, знань, навиків, умінь (компетенцій), необхідних сучасним фахівцям, що надають професійні послуги, а саме:

- здатності до всебічного критичного аналізу етичних конфліктів і моделювання сценаріїв їх розвитку, вмінь працювати у команді та вести дискусію, поважаючи моральні принципи інших студентів, а також синтезу знань теоретичного та практичного характеру у сфері професійної етики;

- формування системи професійних цінностей як невід'ємної складової професійної культури, заснованої на фундаментальних принципах етики, що унеможливорює порушення цих принципів у майбутній практичній діяльності;

- сприяння розвитку таких особистих якостей, як здатність до навчання і самовдосконалення, усвідомлення необхідності етичної поведінки, гнучкості та проблемності мислення.

У цьому контексті сучасні етичні норми потребують, щоби бухгалтер не просто збирав і опрацьовував інформацію, але й першим її тлумачив, аналізував, постійно здійснював пошук і мобілізацію резервів підвищення ефективності господарської діяльності та економічної безпеки свого підприємства, був активним учасником процесу управління.

Професійна мораль формується у студентської молоді під впливом професійного знання, престижу професії, любові до неї тощо. Особливо важлива роль належить вивченню професійної етики, з якою пов'язане формування професійного обов'язку обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства.

У МСО 7 зазначено, що усі професійні бухгалтери мають обов'язок розвивати та підтримувати свою професійну компетентність у сфері своєї діяльності та професійних обов'язків. Цей обов'язок

стосується всіх професійних бухгалтерів незалежно від того, діють вони у традиційній бухгалтерській сфері чи ні. Кодексом етики Міжнародної федерації бухгалтерів визначені основні завдання професії бухгалтера, а саме – працювати відповідно до найвищих рівнів ефективності.

Серед низки кваліфікаційних характеристик головного бухгалтера у Довіднику кваліфікаційних характеристик професій працівників [4] визначено обов'язки з поліпшення системи інформаційного забезпечення управління та шляхів надходження обробленої інформації до виконавців. Уміння бухгалтера вчасно й достовірно сформувати й проаналізувати масив обліково-аналітичної інформації є основою для забезпечення економічної безпеки підприємства.

За таких умов вимоги до професійних якостей бухгалтера зміщуються в бік підвищення інформативності обліково-аналітичної бази за управління ризиками, підсилення достовірності та прозорості фінансової звітності для підтримки функціонування та розвитку підприємства. Тобто на бухгалтера покладаються функції з формування такого масиву обліково-аналітичної інформації та контрольних процедур, який забезпечував би функціонування системи економічної безпеки підприємства на перспективу. Водночас компетентнісні характеристики бухгалтера виступають фактором мінімізації ступеня впливу професійного ризику на стан економічної безпеки підприємства [7].

Сукупність даних обліку, фінансової звітності, аналізу, контролю та аудиту виступає інформаційно-аналітичною підсистемою управління економічною безпекою підприємства. Тобто облік створює інформаційні умови для здійснення основних функцій управління економічною безпекою.

На стан економічної безпеки підприємства суттєво впливають професійні ризики, пов'язані з людським фактором при здійсненні облікових процедур. В основу механізму управління професійним ризиком бухгалтера Л. В. Гнилицькою [6] покладено імплементацію в систему бухгалтерського обліку спеціальних методів перевірки, захисту інформації, експертного оцінювання тощо, властивих економічній безпеці. Метою такої імплементації є недопущення виникнення негативних тенденцій спричинених діяльністю облікового персоналу, пов'язаною з навмисним чи ненавмисним маніпулюванням обліковими даними, розголошенням комерційної таємниці, некваліфікованим професійним судженням, що знижує достовірність інформації, а відтак впливає як на фінансові наслідки прийнятих на її основі рішень, так і на репутацію підприємства.

Т. В. Давидюк [7] пропонує включити до варіативної частини освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста і магістра

напряму «Облік і аудит» дисципліну «Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки на підприємстві», яка би вивчала такі питання: принципи організації та функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства, організація обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, обліково-аналітична діяльність у системі забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, використання сучасних методик обліку та аналізу в забезпеченні функціонування системи економічної безпеки господарської діяльності, вимоги до професійних якостей та зміст діяльності аналітика з обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства тощо. На думку автора, викладання зазначених тем у процесі забезпечення циклу обліково-аналітичних і контрольних дисциплін сприятиме підвищенню якості освітньо-професійної підготовки фахівців з обліку і аудиту.

Складання навчальних програм зі спеціальних дисциплін обліково-аналітичного блоку повинно відбуватися відповідно до вимог Міжнародної федерації бухгалтерів до професійної освіти. У сучасних умовах ці вимоги ґрунтуються на Міжнародних стандартах освіти, Міжнародних стандартах фінансової звітності та Типовій програмі професійної освіти бухгалтерів ООН [12].

Висновки. Конкурентоспроможність випускників вишів з обліку і аудиту на ринку праці безпосередньо залежить від якості їх підготовки. Забезпечення відповідної якості підготовки фахівців з обліку і аудиту нині можливе лише за умови врахування сучасних змін у бухгалтерській професії.

За результатами дослідження можна зробити такі висновки:

- зміна характеру праці облікових працівників вимагає переорієнтації підготовки фахівців із виконавчого на творчий характер праці;
- конкурентоспроможність фахівців з обліку в сучасних умовах забезпечується не лише їхніми професійними якостями, а й моральними та етичними цінностями, що зумовлюють необхідність опанування студентами професійною етикою;
- необхідною є підготовка достатньої кількості фахівців з обліку і аудиту, які б володіли сучасними навиками ведення обліку, здійснення аудиту бухгалтерської звітності з метою забезпечення ефективного функціонування системи економічної безпеки підприємства.

1. Вимоги щодо компетентності для професіоналів з обліку, аналізу та аудиту: міжнародний стандарт // Школа професійного бухгалтера. – 2012. – № 4 (76).

2. Важливість освіти бухгалтерів // Школа професійного бухгалтера. – 2012. – № 9 (33).

3. Стратегія застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, затв. Розпорядженням КМУ від 24 жовтня 2007 р. № 911 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/911-2007>.

4. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників, затверджений Міністерством праці та соціальної політики України від 28.11.2001 р. // Дебет-Кредит [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dtk.com.ua/show/1cid01175.html>

5. Белоусова І. А. Розвиток бухгалтерської професії як важливий чинник подолання економічної кризи в Україні / І. А. Белоусова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2009. – № 5. – С. 3–6.

6. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства: автореферат дис. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра екон. наук: 08.00.09, 21.04.02 / Лариса Володимирівна Гнилицька; Держ. вищ. навч. закл. «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – К., 2013. – 33 с.

7. Давидюк Т. В. Позичування обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємств в навчальних планах фахівців напряму підготовки «Облік і аудит» / Т. В. Давидюк, К. П. Боримська // Економіка: реалії часу. – 2013. – № 3 (8). – С. 83–90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/r3.html>

8. Жук В. М. Професійні аспекти підвищення кваліфікації бухгалтерів / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2008. – № 4. – С. 176–180.

9. Жук В. М. Інституціональні засади розвитку професії бухгалтера / В. М. Жук // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 2. – С. 122–127.

10. Зубілевич С. Я. Міжнародні стандарти освіти професійних бухгалтерів: «перезавантаження» / С. Я. Зубілевич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifac.org/publications-resources>.

11. Момот Т. В. Вступ до спеціальності «Облік і аудит»: навчальний посібник / Т. В. Момот, О. В. Харламова, Г. М. Бреславська. – Х.: ХНАМГ, 2012. – 317 с.

12. Саюн А. О. Проблеми підготовки фахівців з обліку, аналізу та аудиту / А. О. Саюн, О. Р. Хотькіна // Фінансовий простір. – 2013. – № 1(9). – С. 147–150.

13. Чижевська Л. В. Бухгалтерський облік як професійна діяльність: теорія, організація, прогноз розвитку: монографія / Л. В. Чижевська; ЖДТУ. – Житомир: ЖДТУ, 2007. – 527 с.

Воляник Г. М., Роговая Н. В. Влияние качества подготовки специалистов по учету и аудиту на учетно-аналитическое обеспечение функционирования системы экономической безопасности субъектов хозяйствования

Рассмотрены современные изменения в бухгалтерской профессии и проанализированы проблемы подготовки специалистов по учету и аудиту. Указано пути повышения качества образования специалистов по учету

и аудиту в соответствии с Международными стандартами образования для профессиональных бухгалтеров. Обосновано влияние качества подготовки специалистов по учету и аудиту на функционирование системы экономической безопасности предприятия. Доказано, что компетентностные характеристики специалистов по учету и аудиту выступают фактором минимизации степени влияния профессионального риска на состояние экономической безопасности предприятия.

Ключевые слова: специалисты по учету и аудиту, экономическая безопасность, учет, Международные стандарты образования для профессиональных бухгалтеров, учетно-аналитическое обеспечение.

Volynyk G. M., Rogova N. V. Impact of the quality of training of accountants and auditors on the accounting and analytical support of the functioning of the economic security system of business entities

The functioning of a system of managing an enterprise and its economic security system cannot do without accurate, latest, and relevant information and its analytical processing. Accounting and analytical information must make it possible to achieve the set goals and objectives at different levels of management of the economic security of business entities. Today's reality dictates new requirements for training accountants and auditors: they must know all the external and internal threats affecting an entity's economic security.

The need for improving quality of professional education of accountants is provided for in clause 18 of the Strategy of applying international financial reporting standards in Ukraine.

Requirements for an accountant's professional qualities are switching over to improvement of the information content of an accounting and analytical base in risk management, enhancement of accuracy and transparency of financial reporting for supporting an entity's operation and development. Accounting provides information conditions for performance of the main functions of economic security management. Training programs consisting of special accounting and analytical disciplines must be developed according to the requirements of the International Accountant Federation for professional education. At present, these requirements are based on the International Education Standards, International Financial Reporting Standards, and the UN Standard Program of Professional Education of Accountants. The appropriate quality of training of accountants and auditors is presently possible only by taking into consideration current changes in the accounting profession. Changes in the nature of work of accountants require re-orientation of training of specialists from an executive nature of work to a creative one. It is necessary to train a sufficient number of accountants and auditors that would have good skills in accounting, auditing accounting statements so as to ensure the efficient functioning of an entity's economic security system.

Key words: accountants and auditors, economic security, accounting, International Standards for training professional accountants, accounting and analytical support.

Стаття надійшла 9 грудня 2015 р.